

XV. Kent Düşleri Atölyesinin Ardından...

Gülşen Kılıçreis Özaydın, Esra Akbalık

XV. Kent Düşleri Atölyesi Düzenleme Komitesi adına*

Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi organizasyonu ile 18 Temmuz-12 Ağustos 2022 tarihleri arasında on beşincisi düzenlenen kent düşleri atölyesinin bu yılki teması “kentsel boşluk” olarak belirlenmişti.

Dört hafta boyunca dönüşümlü olarak bulunan 44 grup yürütücüsü ve 80 öğrencinin katılımıyla gerçekleşen kent düşleri atölyesinde “kentsel boşluk” kavramı, çok farklı boyutlarıyla tartışıldı ve çok çeşitli işler ortaya çıktı.

Atölyenin ilk gününde, **Alper Ünlü**’nün açılış konuşması ve **İsmail Doğanyılmaz**’ın gelecekselleşmiş olan Kent Düşleri Atölyesi ile ilgili bilgilendirmesinin ardından **Gülşen Kılıçreis Özaydın, Derin Öncel ve Esra Akbalık**’ın yer aldığı tema söyleşisinde, “**Kentsel Boşluk**” olgusuna farklı açılımlar oluşturmak üzere bilgiler verildi. Boşluk ve doluluğun, biri olmadan diğersinin açıklanamayacağı iki kavram olduğu vurgusu yapılarak, boşluğa sadece doludan geriye kalan alan olarak bakılamayacağı, boşluğun ve doluluğun karşılıklı etkileşim içinde olması nedeniyle varlık ve yokluk kavramları gibi bağımlılık ilişkisi içinde açıklanabileceği ve konunun birçok farklı disiplinin ilgi alanına girdiği belirtildi. Kent üzerinden boşluk kavramına bakıldığında; kamusal-dış mekânların akla gelebileceği gibi, kentlerin yapısal dolulukları arasında var olan, boş, haliç gibi doğal boşlukların da bu olgu içine girebileceği, boşlukların doldurulması olarak tarif edilebilecek yapılaşma eyleminin tersinden okundığında, yıkımın ardından kalan boşluğun; mekânsal, tarihsel, sembolik çok boyutlu anlamlar barındırdığı vurgulandı. Yapısal bir yıkım ya da işlevsizleştirme-kullanıcıdan arındırma ile ortaya çıkan ya da üretilen bu boşlukların, tekinsiz/belirsiz karakterinin pek çok yeni olasılığı da içinde taşıdığı söylendi. Kentsel boşluk kavramının mekâna dair taşıdığı somut anlam açısından bakıldığında kentte dolu mekânlar kadar boşlukların da kullanıcılarının olduğu, dolu mekânların kullanımı özel veya kamusal biçimde olurken, kentsel boşlukların kullanımının ağırlıklı olarak kamusal bir nitelik taşıyarak kentte dinamik bir sürecin içinde yer alan açık alanlar sisteminin de

bir parçasını oluşturduğu belirtildi. Kentsel boşlukların kentliler tarafından yaşanılır mekânlar olması için, açık uçlu, esnek ve daha deneyimsel bir nitelik taşımasının beklendiği, boşluk olarak kentsel dış mekânların yeniden kazanımının, değişen ve dönüşen kentlerin temel sorunsalı olduğu, çok boyutlu ve geniş bir bakış açısıyla boşlukların, kent düşleri atölyesinde tartışmaya açılmasının beklendiği belirtildi.

Bu tematik söyleşinin ardından atölye süreci boyunca öğrencilere teorik bir altyapı oluşturmak üzere farklı alanlardan on bir konuşmacının davetli olduğu seminerler dizisi gerçekleştirildi.

Seminerlerin ilk konuşmacısı sanatçı **Emre Zeytinoğlu** tarafından “**Gökyüzüne Yükselen Taş ve Cam Yığını**” başlığıyla; bir kente yığılan malzemelerin “yukarı doğru” yükselişi ile gökyüzü boşluğunu nasıl doldurduğu ve bu boş-dolu ilişkisinin kentin algılanışında nasıl etkili olduğu konu edildi. Seminerde, bir yandan kentin derinine doğru inerek zeminin altında biriken malzemeler ve onların yarattığı tarihsel katmanlardaki “anlam dizgesi” ele alınırken, öte yandan da yükselen katmanların gökyüzünde oluşturduğu silüet yorumlandı. Tüm bu eski ve yeni tarihsel katmanların, zihinsel ve fiziksel olarak gökyüzü ile iki yönden bağlantı kurduğu, zihinsel açıdan bakıldığında, kentin kültürünü oluşturan bazı “gökyüzü güçleri”nin ya da “düşsel eğilimler”in yani dinsel, mitolojik, tarihsel ve ideolojik öykülerin, efsanelerin, farklı kişisel anıların ve söylemlerin tinsel etkileri örneklerle ve alıntılarla açıklandı. Fiziksel olarak bakıldığında ise kentin kütle ve boşluk olarak planlanması, aynı zamanda da tüm bunların fondaki gökyüzü ile kurduğu görşelliğin algılanması, yine örneklerle ortaya konuldu. Sonuçta, zihinsellik ile fizikselliğin birbirlerini beslediği ve bir kent tanımlanırken, bu iki faktörün kentliler tarafından sürekli üretildiği fikri savunuldu. Ayrıca kent kültürünü oluşturan böyle bir birleşmenin, zaman zaman manipüle edildiği ve mevcut iktidar sistemlerinin yararları doğrultusunda kent tarihinin ve kültürünün yeniden tasarlanarak bir empozeye dönüştüğü, alıntılar bağlamında konuya eklendi.

Kent plancısı **Pelin Pınar Giritlioğlu** tarafından “**Planlamada Kentsel Boşluk ve Değişen Paradigma**” başlığıyla kentsel doluluk ve boşlukların, çevrenin sosyo-mekânsal bileşenlerini oluşturduğu, kent mekânı içerisinde yer alan doluluk ve boşlukların aynı zamanda kent kimliğinin ve kentsel silüetinin oluşmasında yer alan ana unsurlar olarak da kabul gördüğü söylendi. Öte yandan kentsel boşlukların, planlama sistemindeki sorunların, zayıf gayrimenkul piyasasının veya siyasi ve ekonomik konjonktürün bir sonucu olarak ortaya çıkabileceği, kendiliğinden olabileceği gibi, inşa edilebilir ve planlanabilir bir unsur olduğu vurgulandı. Kentsel boşluğun en temel özelliklerinden birinin, çoğunlukla geçmişe yönelik hikâyesi olduğu, bir başka deyişle kentsel hafızanın da bir unsuru olma özelliğini taşıdığı, yıkımların ardındaki gizli nedenleri tetikleyen derin anlatıya rağmen, kentsel boşlukların yüzeyde planlı bir temizleme veya savaş hasarı olarak görülmekte olduğu belirtildi. 1980’lerden başlayıp 2000’li yıllarda artarak dünyada ve ülkemizde kentsel boşlukların metalaşarak piyasa aracı haline getirildiği, özelleştirme uygulamalarıyla birlikte kentsel / kamusal boşlukların el değiştirmeye ve dönüştürülmeye başladığı vurgulandı. Bugüne dek kentsel boşluğu ekonomik bir değer ve fırsat olarak gören yaklaşımın, artık boşluğa bir sosyo-kültürel kazanım olarak bakan bir anlayışa doğru evrilmesi ve sağlıklı, güvenli bir kent mekânı yaratmanın aracı olarak da ele alınması gerektiği hatırlatıldı. Bu kapsamda boşlukların yeni roller üstlenmesi; kayıp boşlukların bütünü-nü yeniden oluşturmak, kent yaşamı ve toplumsal hayatı yeniden canlandırmak için kullanılabileceği, kentsel boşlukların kamusal amaçlı yeniden kullanım ve afete dayanıklı, dirençli kentler yaratma adına potansiyel ve rezerv alanlar olarak görülmesi gerektiği üzerinde duruldu. Kentsel boşlukların kentsel dokuya entegre edilerek, bunlardan bir kent anlatısı çıkarma fikrinin mimar ve plancılarla birlikte yerel yöneticilerin de hedefleri arasında yer alması gerektiğinin altı çizildi.

Felsefe alanından konuya yaklaşan **Rahmi Ögdül**, “**Boşluğun Keşfi**” başlığıyla yaptığı konuşmasında, *Horror vacui* ya da boşluk korkusu kavramını ele aldı. Sanat ve edebiyat eleştirmeni İtalyan Mario Praz’ın (1896-1982), Victoria dönemi evlerinin boğucu atmosferi ve aşırı doluluğunu tanımlamak için bu terimi kullandığını, tuvalini figürlerle dolduran sanatçılar ve aşırı süslemeci sanat için de aynı terimin geçerli ve boşluğun tedirgin edici olduğunu

belirtti. Georges Pèrec’in, “geçen her şey merdivenden geçer, gelen her şey merdivenden gelir” diyerek *Yaşam Kullanma Kılavuzu*’nda apartmanların merdiven boşluğunun “anonim, soğuk ve neredeyse düşman bir yer” olarak tanımlandığını hatırlattı. Yunan felsefesinde boşluğu, hareketi ve oluşu reddeden Parmenides’in, varlığın her yeri doldurduğunu iddia ettiğini ve boşluğu “var olmayan” olarak tanımladığını, buna karşın atomcu filozofların evrendeki meydana gelişi ve yok oluşu açıklamak için boşluğun var olduğunu ileri sürdüklerini açıkladı. Çin düşüncesinde de boşluk kavramının, en üst düzeyde etkin ve dinamik bir öge olduğu, 13. yüzyıla ait kimi tablolarla, boşluğun (imge bulunmayan boş alanların) yüzeyin üçte ikilik bir kısmını kapladığının görüldüğü, boşluğun devinimsizliği değil, aksine devinimi, görünür bir dünyadan görünmez bir dünyaya zihinsel ve ruhsal bir yolculuğu ifade ettiğini dile getirdi. Ögdül son olarak; boşluğun Çin resminde somut bir görüntüyle, vadiyle temsil edildiğini, burasının oyuk bir yer, yani boş bir mekân olduğunu, Taoculuk’ta sözü edilen on bin varlığı, yani çokluğu doğuracak şeyin boşluk ve kaosla eş anlamlı olduğunu, boşluğun her zaman yeni olana gebe olduğunu, bünyesinde henüz icat edilmemiş ilişkileri, varlık alanına çıkmamış şeyleri, biçimlenmemiş gizil kuvvetleri taşıyarak tedirgin edici olduğunu ve biçimlenmeleriyle birlikte mevcut şeylerin düzenini değiştirecek çokluğu içerdiğini vurguladı.

“(Parenteziçi)” başlığıyla felsefe ve sanat ilişkisinden konuyu ele alan **Ersin Ünlü** tarafından; fenomenolojinin kurucusu Husserl ile bağlantısı yoğun olan Merleau-Ponty’nin yeni bir “ten ve görüş ontolojisi”ni geliştirmeye yönelik, felsefi düşüncelerin resim konusunda kesiştiği noktalar yeniden ele alındı. Resmin ayrı bir bilme yolunu takip ettiği, konuya açıklık getir-

me amacı ile kaleme alınmış bir metin olduğu vurgulanmakta; “gören” ile “görünür”ün kesişmesinin, “görünür” ile “görünmez”in iç içeliğinin gerçeği tartışıldı. Ünlü bu sunuda; vahşi, yaban, sessiz, kavramsız özleri soruşturmak adına görüşün bilmeccesinin, görme düşüncesinden eylem halindeki bir görüşe gönderilmesini tartıştı. Aynaya bakarken nasıl görünüşünü seyrederiyorsa insan, kendi düşüncesinin içine bakarak da özünü seyredebildiğini, resimlerdeki ışık, aydınlatma, gölgeler, yansımaların tam olarak gerçek varlıklar olmadığını, onların hayaletleri gibi yalnızca görsel varoluşları bulunduğunu belirtti. Yeniden yaratılması gereken ve içinde tutsak hayaletleri serbest bırakan tam bir görünürlüğe dayanmasının istendiğini, Vermeer, Velázquez ve Van Eyck’in tablolarında olduğu gibi tabloları hayaletlerin sarmış, sarmalamış olduğunu, modern resimde “şeyler” in vücudumuzdaki gizli ve ateşli oluşumu harekete geçirdiğini açıkladı. “Kim görüyor? Kim görülüyor? Kim resmediyor? Kim resmediliyor? Artık bilinmez... Bir şeyi *görmek yeter, ona ulaşmayı bilmen için...* Görüşün harekete asılı olduğu ve ancak baktığımızda gördüğümüz doğrudur, nesnelerle ilişkimiz, her nesne vücudumuza ve yaşamamıza seslendiği oranda iç içedir” diyerek “şey”lere yöneldiğimiz, öznelerini bilincimizde araştırdığımızı iddia ederek nesnelerin bilincimizde ve içkin olduğunu, görünenin bize görüldüğünden çok daha fazlasını bilincimize verdiğini, bir tablo karşısında bütününe bakıp bir parçasını koparttığımızı ve kopartanın algımız olduğunu belirtti. “Onu sessiz bir dille yaparız, dilsiz bir konuşmaya dönmek isteriz. Antik çağdaki “logos” gibi, doğanın bizimle konuşması gibi... Dolaysız duyumsama ile içkinlik düzlemine dönmek ister, kendi dünyasına dönmek ister insan” diyerek iddiasının görüşü anlama yetisi ile erittiğimiz “şey”leri yalnızca “tanımış oluruz” şeklinde olduğunu, “şey”leri tanımaktan öte, görüşün kendisini düşünmeye bırakmak ve böylece bir “görüş felsefesi” geliştirerek asıl olanın da bu olduğunu vurguladı.

“Mekânsal Boşluğun Fenomenolojisi”

başlığıyla konuyu mimarlık alanından irdeleyen mimar **Alper Ünlü**; mekânsal boşluğun iki türde uzamını ele aldığını, bunlardan ilkinin, Amerikalı ressam Edward Hopper’ın resimleri, diğerinin ise kendisinin son aylarda yazdığı *Uzaktaki Boşluk* adlı romanı içindeki mekânsal boşluk betimlemeleri olduğunu belirtti. Hopper’ın boşluğu politik bir söylem olarak ele aldığını, boşluğun mekânların içerisine giren, kapitalist sistemin parçası ve uzamı olduğunu, Hopper’ın tüm resimlerinde “yalnız”, “esrik”, “yorgun” ve “ezilmiş özneleri kullanırken, bireyin nasıl sistem karşısında esir alındığını tüm gücüyle betimlediğini söyledi. Ünlü, benzer şekilde kendi romanında bireysel yalnızlıktan toplumsal yalnızlığa kadar mekânsal boşluğun eşiklerini betimlediğini, gerçekliğin türevlerinin özneyi sardığını, böylece mekânın boşluğunun sınırlarını oluşturduğunu, “denizde mi yoksa limanda mısın?” mottosu ile mekânsal boşluğun içinde emin kalıplar aradığımızı sorgulayarak, özellikle mekânsal boşluğun epistemolojik tartışmasını yaptı. Boşluğun sonuç olarak bizim elde ettiğimiz güvenilir kalıplar içinde yaratılan ve sınırları olan bir alan olduğunu, bu alanda beklemediğimiz ve sürpriz gelişmeler olamayacağını, benzer durumun Hopper’ın resimlerinde de bulunduğunu, tüm resimlerin hepsinin “güvenilir liman içinde” çizilmiş olduğunu vurguladı. Bu liman içinde “karşı koyuş” ya da “varoluş öyküsü”nün olmadığını, sistemin insanları esir aldığını, öznelerin sanki “arafta” liman ile deniz arasındaki varoluşsal çizgide yaşamakta olduklarını, “Zaten biz boşluk adını verdiğimiz boşluğun içinde dünyevi işlerle uğraşan küçük varlıklar değil miyiz?” sorusunu sorarak izleyicilere mekânsal boşluğun dünyevi bir gücün temsiliyet alanı olduğunu ifade etti.

Sanatçı **Lebriz Rona** “**Kent Orkestrasyonu**” başlığıyla yaptığı konuşmasında; mimarlığın boşluğu biçimlendirerek anlamlı ve işlevsel bir alana dönüştürdüğünü, her yerin, her tasarımın bir tınısı olduğunu, tasarımcıların, tıpkı sesleri her seferinde farklı yollarla bir araya getiren müzisyenler gibi yaratıcı kurgular peşine düştüklerini, bununla birlikte müzikte seslerin anlaşılabilmesi için nasıl ki sesler kadar sessizliklere, sesler arası eslere, boşluklara ihtiyaç varsa, mekân tasarımında da boşlukların biçimin kendisi kadar önemli olduğunu belirtti. Claes Oldenburg’un “Çukur” (Sakin Şehir Anıtı) çalışmasında Central Park’ta bir çukur açtırarak boşluğu heykelin ana malzemesi haline getirip onu anıtsallaştırdı-

ğını örnek olarak sundu. Oldenburg'un kamusal alanlarda yaptığı dev boyutlu gündelik yaşam nesnelerinden oluşan heykellerin ise bulundukları çevre ile ironik ilişkiler kurduğunu dile getirdi. İngiliz sanatçı Rachel Whiteread'in çalışmalarında ise nesnelerin, mekânların çıplak gözle fark edilmeyen çevresindeki boşlukların sanatın ana malzemesi haline getirilip bunların başlı başına ortaya konduğunu söyledi. “Peki *Türkiye’de açık alan heykelleri, anıtlar bulunduğu çevre ile nasıl bir ilişki içindedir?* Bu coğrafyada kamusal alanlarda heykel görmeyi seviyor muyuz? John Cage 4’33 performansında neden sessizliği dinletmiştir? Fontana, Klein, Arman gibi sanatçılar boşluğun büyümesine nasıl kapılmıştır? Mimarlar bir yer tasarlarken bulunduğu çevre ile de ilişkilendirmeyi düşünmezler mi? Kaotik kent ortamlarında boşluğun olmayışı yaşayanları nasıl etkiler? Bunun karşısı çok muntazam planlanmış ancak insani ihtiyaçları karşılamakta yetersiz, sıkıcı kent ortamlarında insani ihtiyaçları karşılayabilmek için kent boşluklarında oyunsu düzenlemeler yapılabilir ve o yerler dönüştürülebilir mi?” gibi sorularıyla kenti bir orkestrasyon olarak görmeyi önerdi.

Ferda Keskin konuyu felsefe alanından irdeleyerek “**Kentsel Boşluk**” başlıklı konuşmasında; “kentsel boşluk kavramını siyaset felsefesi bağlamında düşünmek mümkün müdür?” sorusunu sorarak, ortaklık veya cemaat (*communauté, community*) kavramı ile boşluk kavramlarını ilişkilendirmenin bu soruya cevap vermek için bir pencere açabileceğini belirtti. Kolektif varoluşun toplumsal ve siyasi veçhelerinin elbette farklı tanımlar ve teorilerle ele alınmış olduğunu, bireylerin iradi olarak bir araya gelmesiyle oluştuğu düşünülen toplum modelinden farklı olarak ortaklığın, bilişsel ve/veya iradi bir rızadan geçmeyen bir birlikte varoluş modeli olarak görülebileceğini, ancak birçok tarihsel örneğin de gösterdiği gibi böyle bir modelin kapalı bir kimlik üzerinden totalitarizme kayma riskinin bulunduğunu vurguladı. Bu konuşmada Keskin, totalitarizmden kaçınabilmek üzere herkesin kendi kimliğinin eşiğine çıkmak suretiyle bir mekân oluşturabileceği ve böyle bir mekânın kimliksiz olması anlamında “boş” bir mekân olarak düşünülebileceğini savundu. Süreklilik (*continuum*) yerine sınırdaşlık (*contiguïté, contiguïty*) üzerinden oluşacak böyle bir kolektivitinin kentsel mekânda yaşanmış en önemli örneklerinden birinin Gezi Parkı olayları olduğu iddiasıyla tartışmayı tamamladı.

Mimar **Figen Gül Kafescioğlu** “**Kentsel Boşluklar-Olasılıklar Ortamı-Ara Mekânlar**” başlıklı konuşmasında; ‘Kentsel Boşluk’ kavramını 20. yüzyılın ikinci yarısında modern sonrası dönemin çok katmanlı, değişken, çeşitlilik içeren yaşam ve düşünme biçimlerinin mimari ve kentsel mekânı tanımlamak için türettiği kavramlardan biri olan ‘ara-mekân’ kavramı bağlamında ele aldı. Somut anlamda kent dokusu/örgüsü içinde yapılanarak kapatılmış alanların dışında kalan farklı ölçek ve niteliklerdeki kamusal/yarı kamusal alanlar olarak ifade edilebilecek olan kentsel boşlukların, hem fiziksel olarak iç ile dışın ve kamusal ile özel alanın arasındaki alanlar olmalarından ötürü, hem de içerdikleri mekân deneyimi açısından arada olma özelliğini taşıdığını vurguladı. Bu nedenle mimarlık ve kentsel tasarım alanında birçok profesyonel ve teorisyenin, kentsel mekândaki boşlukları ara-mekân kavramı ile ilişkilendirerek tanımlamış ve bu bağlamda çalışmalar yapmış olduklarını açıkladı. Bu bağlamda Aldo van Eyck’in, 50’lerde kentsel ve mimari ölçekte farklılıkların karşılaştığı ve birleştiği veya karşıt kutupların yeniden bir araya geldiği ortak zemini tanımlamak için “ara-mekân” terimini kullandığını hatırlattı. Bu terimin, aynı dönemde modernist mimarinin yarattığı mekânların katı ve öğretisel (doktriner) bir biçime evrildiği savının yaygınlaşmasından ötürü gelişen düşünce yönelimlerinin bir uzantısı olarak doğduğunu belirtti. Modernist mimarinin karşıt içerikli kavramlar olarak tanımladığı ‘estetik/işlev’, ‘kentsel ölçek/mimari ölçek’ karşıtlıklarının sorgulandığı bu dönemde, mimari mekân algısının bütüncül düşünce teorilerinin desteği ile yeni boyutlar kazandığını, bu dönemde mimari mekânı yeniden sosyal, psikolojik, kültürel, tarihsel birikim bütünlüğü içinde tanımlayan birçok düşünce biçiminin mekânda ‘deneyimi’ önceleyen fenomenolojik yaklaşım çerçevesinde ele alınabileceğini vurguladı. Kamusal mekânların her zaman ve eş zamanlı olarak, hem var olan fiziksel ortamları hem de sundukları potansiyel nedeniyle Henri Lefebvre’in söylediği gibi, ‘olasılıklar’ ortamı olarak tanımlanabileceğini; farklı ölçek, biçim ve konumlardaki kentsel boşluklar/ara-mekânların kamusal alanda planlı kullanım ve

aktivitelere ya da kendiliğinden oluşan bir araya gelişlere olanak tanıdığını belirtti. Günümüzde yoğunlaşmaya devam eden kentlerde çevreyle dinamik bir bağ kurmanın fiziksel ortamını sağlayarak farklı kültürlerle, yaşam biçimlerine sahip bireylerin bir arada bulunmasına ve ortak bir yaşantı ve kentlilik kültürünün doğmasına olanak yaratmaları nedeniyle kentsel dokunun temel taşlarından birini oluşturduklarını dile getirdi.

Mimar Ayşegül Cankat “**Mimarın İçkinlik Düzlemi Olarak Boşluk**” başlıklı konuşmasında; boşluğu fiziksel/maddesel varlığı olan mekânsal bir öge veya katman olarak irdelemenin ötesine gitmek istediğini söyleyerek konuşmasına başladı. Boşluğun mekânsal düşünce üretme yetisini irdeleyerek, ondan fazla yıldır üzerinde çalıştığı açık alanlarda örgütlenen ve hem ekolojik hem sosyal birlikteliklerin var olmasını olası kılan mekânsal ve yaşamsal dizgeler üzerinden üretilmiş bir düşüncenin aynı zamanda mimarın kavramsal dünyasını oluşturmakta etken bir yaklaşım deneyimlemeye olanak sağladığını belirtti. Bu süreç bir soyutlama mekanizması olarak adlandırılırsa, bu soyutlama gerekliliğinin, alan çalışmalarından yola çıkarak proje süreçlerine dâhil edilebilecek kuram ve kavram üretirken oluştuğunu vurguladı. Mimarın içkinlik düzlemi olarak boşluk düşüncesini geliştirirken, bir yandan kuantum fiziği ve nano parçacıkların içinde devindiği “kuantum boşluğuna”, diğer yandan da uzak doğu/Çin felsefesinin önemli kavramlarından “orta boşluğa” referans verdiğini belirtti. Kuantum fiziğinde, çok sıkı protokoller dışında görünmese de, üretilen belirli kuramlara dayandırılarak varlığı varsayılan maddelerin devinimlerini içeren kuantum boşluğu ile Çin felsefesinde birleştirici, bağlayıcı, ilişkilendirici özellikli “orta boşluğun” buluşmasıyla, bu soyutlama mekanizmasının başladığını belirtti. Öte yandan çağdaş filozoflardan Gilles Deleuze ve Felix Guattari’nin “düşüncenin imgesi” olarak da tanımladığı içkinlik düzleminin, kendi alanında bir mimar olarak ürettiği kişisel çalışma-araştırma ve düşüncelerle karşılaştığını ifade etti. Mimarın içkinlik düzlemi olarak boşluğun; hep birlikte örülerek mekân/yaşam, kavram, düşünce, imge ve maddeselliklerini içeren, onların oluşmalarına olanak sağlayan ve oluştuktan sonra da bu çeşitlilik ve farklılığı bir arada tutan, her ölçekte mekânsal projenin düşünülüp uygulanabileceği “verimli bir kavramsal dünya” kurulmasına olanak sağladığını vurguladı.

Mimar Tansel Korkmaz “**Kent Boşluklarını Okumak ve Tahayyül Etmek**” başlıklı konuşmasına; 90’larda Berlin Potsdamer Platz

yarışması ve inşasının, “Kent boşlukları nasıl kentin günlük hayatına katılacak, nasıl kentin yaşayan bir parçası haline getirilecek?” sorusuyla beraber kent boşlukları meselesini mimarlık gündeminin temel konularından biri haline getirdiğini söyleyerek başladı. Korkmaz; Rob ve Leon Krier kardeşlerin; kentin art-zamanlı ve eş-zamanlı sürekliliği için kamusal alanlarının kent morfolojisinin kılavuzluğunda yeniden inşası ve Colin Rowe’un ‘bağlamsalcılık’ olarak sonradan adlandırılan, mimari müdahalenin var-olanla (umduğumuzla bulduğumuzun) uzlaşarak tasarlanması ve idealin var olanla bir süreklilik oluşturacak şekilde deforme edilmesi yaklaşımlarına, bu konuya ışık tutan yaklaşımlar olarak değindi. Korkmaz’a göre; morfolojik açıdan bu boşluğu doğu ve batıyı birbirine bağlayarak kentin en canlı alanlarından birine dönüştüren mimari müdahale, bazı başka açılardan da eleştiri odağı haline getirdi: kamusal alanın ticarileşmesi, steril ve dışlayıcı alanlara dönüşmesi; dolayısıyla da kamusal alanın bütün farklılıkları (programatik, sınıfsal, kültürel vs.) bir arada tutan bir tutkal olmaktan çıkması. Bu örnek üzerinden kent boşluklarının şehre eklemlenmesinde tek referansın morfoloji olamayacağı anlaşılmış oldu. Farklı zamansallıkları, sınıfları, kültürleri, jenerasyonları farklı programlar aracılığıyla bir-arada tutmanın önemi anlaşıldı. 2000’lere gelindiğinde İklim yıkımının ve küresel sosyoekonomik krizin (kapitalizmin sonu) de gündemi işgal etmesiyle insan - doğa - toplum ilişkilerine bakışımızın ters-yüz olduğunu ve insan merkezli düşünmekten yeryüzü merkezli düşünmeye geçişi bir zorunluluk haline getirdiğini dile getiren Korkmaz’a göre; Heidegger’in söylediği gibi söylersek, “doğayı insan kullanımına sunulmuş bir rezerv olarak görmeyin” ağır bedellerini artık görmezden gelemiyoruz ve yeryüzüne verdiğimiz görünür/görünmez zararların dönüp insanı da vurduğunu fark ettiğimizde insanın doğanın efendisi değil mütevazı bir parçası olduğunu kavriyoruz. Kentsel boşluğa tarihsel kırılmalar eşliğinde değinen Korkmaz, sözlerini şu şekilde tamamladı: “Bütün bu radikal dönüşümler, kent boşluklarını kente kazandırmak konusunda bakış açılarımızı da dönüştürdü: artık bu boşlukları gayrimenkul sektörünün perspektifinden görmeyen bir kent suçu olduğunu farkındayız. Bu boşluklar artık, krizleri üreten/büyüten ve tabii ki aynı zamanda bu krizlerin pençesinde kıvranan kentler için kentin dayanıklılığını artırma kapasitesiyle bir vaha gibidir. Bunları en genel anlamda

kentin krizlere (iklim krizi ve sosyoekonomik kriz) karşı dayanıklılığını artıracak fiziksel ve programatik kapasiteyle donatmalıyız. Bunu yaparken hem alanın kentin makro formuyla ilişkisini hem de yakın çevresiyle ilişkisini çok yönlü olarak analiz etmeliyiz. Bu bize alanın potansiyellerini açığa çıkartacaktır. Bu konumlandırma alanın kentin bir parçası haline gelebilmesi için gerekli bağlantıları, müdahalenin ölçeğini, yeni programları ima eder. Dolayısıyla boşluğu kentin bir parçası olarak tahayyül edebilmek onun yaratıcı okumalarından çıkacaktır.”

Seminer dizisinin son konuşmacısı olan kent antropoloğu ve film yönetmeni **Aysim Türkmen “Kenardaki Boşluk ‘Çember’”** başlıklı konuşmasında, üzerinde çalıştığı son filminden hareketler şunları dile getirdi: “Kentlilik, kent diye bildiğimiz merkezi alanların ötesine geçti uzun süredir. Ama bu alanları isimlendirebileceğimiz tam bir Türkçe karşılık bulamıyoruz. İngilizce kent çalışmaları literatüründe geçen *suburbia* kelimesini alt kent veya kent çeperi olarak çevirsek de bu kavramlar Türkiye’de *suburbia*’da yaşanan çok boyutlu dönüşüm ve oluşumları yansıtmıyor. Kentin kenarına uzanan yeni kent ve kentliliğin tanınması ve adlandırılmasında bir boşluk var. Bu boşluğun altını çizerek ‘İstanbul’un *suburbiası*’ diye adlandırdığım Çekmeköy, 1980’lerden itibaren yakınlardaki (Dudullu vb.) sanayi bölgelerinde çalışmaya gelen işçilerin kurduğu gecekondu mahalleleri ile oluşmuş. Bu ormana komşu ferah semt, 1990’larla birlikte müteahhitlerce keşfedilince burada onlarca kapalı site inşa edilmiş. 1999 depreminden sonra zemininin sağlamlığı gündeme gelince Çekmeköy, bir gecekondu semtinden bugün bildiğimiz cazip beldeye dönüşmüş. İkinci ve üçüncü köprü yollarıyla kente ve havaalanlarına bağlandıkça semte olan talep artmış. Gecekondu semti son on sene içinde kentsel dönüşüme girmiş. Jiletli tellerle çevrili kapalı sitelerle bu yeni dönüşmüş mahalleler Çekmeköy’ü paylaşıyor olsalar da birbirleriyle ilişkileri birçok çelişki barındırıyor. Çekmeköy’deki bu çelişkiler üzerine yaptığım filmler için araştırma yaparken ‘Çember’e rast geldim ve orada bir süre vakit geçirdim. Gecekondularda yaşamlarını kurup sonra apartmanlara yerleşmiş Çekmeköylüler’in boş zamanlarında piknik yaptıkları orman, otobanlar ve site inşaatlarıyla bölünmüş parçalanmış durumda. Bu parçalardan biri, otoban ve ormanın arasında kalmış bir ara mekân ‘Çember’ diye adlandırılmış. ‘Çember’ piknik alanı olmaktan ziyade Çekmeköy’lü genç erkeklerin cumartesi geceleri birlikte içki içip sohbet

ettikleri bir gizli kamusal alan. Sokaklar ve caddelerde polisin sürekli yaptığı GBT’den, sitelerin içerisi kadar dışarıyı da gözetleyen güvenlik kameralarından ve mahalle baskısından uzakta boş zaman geçirilen bir alan. Neoliberal kentin *suburbia*’sındaki güç dinamiklerinin çizdiği mekân sınırlarına direnen alternatif bir kentsel boşluk. Son 30 senedir bütün dünyada gördüğümüz ‘*suburb*’leşme, neoliberal kentleşmenin en önemli dinamiklerinden birisi. Türkiye’de 90’lardan itibaren yaşanan kent çeperindeki gecekondu semtlerinin cazip semtlere dönüşümü ise dünyadaki gelişmelere paralel olduğu kadar kendine özgün mekânlar, mekânsal ilişkiler, sınırlar ve çatışmalar ve alternatif boş alanlar yaratıyor. Türkçede çeper, alt kent gibi kavramlarla *suburbia* kavramı arasında eksik kalanın ne olduğunu düşünmek ve dünyadaki neoliberal kentleşmeye Türkiye’den bakmak için ilginç bir imkân sunuyor ‘Çember’.”

Bu seminerlerle zenginleşen atölye çalışmaları, özellikle ikinci haftadan itibaren her grubun kendi dinamikleri ve metoduyla şekillenen bir işleyişle devam etti. İçerik ve metot yaklaşımlarının izlerinin de okunabildiği ve öğrencilerin kendileri tarafından belirlenen grup isimleri ve atölye boyunca ürettikleri işler şu şekilde özetlenebilir:

Grup-1 / Bi’Grup

Yürütücüler: Meryem Fındıkgil, Esra Akbalık, İlke Ciritçi, Aytek Alkaya, Özge Nur Karıksız, Erkan Akan, Serhat Bil, Nihal Kayapa

Birinci grup, her bir katılımcının kendi “boşluk” tanımını üretmesini tetiklemek amacıyla, çalışmalarına yoğun bir kavramsal sohbetle başladı. İşlev, nitelik, varlık-yokluk, gündelik yaşam, hafıza, kimlik, aidiyet gibi pek çok farklı kavramın “boşluk” ile ilişkisini keşfetmek, bu çağrışımı bol sohbetlerin ürünü olarak ortaya çıktı.

Grup katılımcıları ve yürütücüler, Galataport, Perşembe Pazarı ve Süleymaniye’yi içeren farklı yürüme rotalarında, bireysel “boşluk” tanımlarının mekânsal izlerini ve karşılıklarını

keşfetmeye çalıştılar. Kavramdan mekâna, temsile ve farklı anlatılara evrilen bu çalışma sürecinde, bireysel, küçük gruplar ve tüm grubun birlikte ürettiği işler, dört haftanın sonunda, boşluk üzerine dile getirilen farklı manifestolara dönüştü. Kişisel alışkanlıklar ve mekânın izinde algılanan boşluktan, işgal edilmemiş olanın boşluğuna, sessizliğin mekânsal gücünden işlevsizliğin yarattığı boşluğa uzanan pek çok farklı yorum; maket, şiir, video, poster, sosyal medya üzerinden ilerleyen oyun projesi gibi birbirinden farklı ifade yöntemiyle Bi'Grup'un sonuç ürünlerini oluşturdu.

Grup-2 / Parlayan Yıldızlar

Yürütücüler: Melek Kılınç, Beyza Nur Batı, Eda Özgener Semerci, Duygu Yarımbaş, Burak Levent, Merve Çaşkurlu, Ömer Okan, Esra Babul, Abdurrahman Çekim, Seçkin Maden, Gani Turunç

“Araçlar/Teknikler Arası Doğrudan Karşılaşmalar: Bir Yeniden-Üretim Serisi” başlığıyla, çalışmalarına Nolli'nin Roma planı izinden başlayan ikinci grup, Karaköy bölgesinde yaptıkları yürüyüşün ardından her bir katılımcının kendi dolu-boş haritasını üretmesiyle devam etti. Bu haritaları, iki aşamalı bir dijital projeye dönüştüren katılımcılar, önce bir yapay zekâ uygulaması aracılığıyla haritalarını “imgeden sese” dönüştürdüler. İkinci aşamada ise her bir katılımcı, bir üç boyutlu sanal uzay platformunda, haritalandırdıkları alanlar üzerine ürettikleri gelecek öngörülerini, bu ses kayıtlarıyla birleştirerek sundular. Başka zamanların projeksiyonunda kentsel spekülasyonlar üreten katılımcılar, boşluğu, gerçekliğin farklı biçimleriyle yorumladılar.

“İmgeden Sese” işinin ardından Grup-2, “İmgeden Makete: Retrospektif” adıyla bu başlıkta çalışmaya devam etti. Rancière'in *Kelimelelerin Mekânı* metninde aktarılan, kelimeler ve mekân arasındaki ilişkiye odaklanan bu çalışmada, Broodthaers'in Mallarmé'nin şiirine yaptığı müdahale altlık olarak kullanılarak, her bir katılımcı tarafından kendi imgesi ve imgenin maketi üretildi. Bu çalışmanın ardından, mutfak mekânını her bir katılımcının bakış açısından çok farklı yönleriyle ele alan ekip, boşluk kavramını “boş zaman” üzerinden tartışmaya açtı. Munch'un Çılgılık tablosunun farklı sahnelerinin oluşturulması, her bir katılımcının Karaköy'de kendi seçtiği bir mekânın planlarının *blueprint* baskılarının üretilmesi gibi daha kısa vadeli işleri de olan Grup-2, atölye boyunca çok çeşitli araştırma/temsil/teknik araçlarını kullanan bir grup oldu.

Grup-3 / Boşluğa Sığamayanlar

Yürütücüler: Melody Safarkhani, Feride Şener Yılmaz, Merve Türk, İsmail Doğanılmaz, Demet Coşkun, Buğra Eysen, Berna Taylalı, Yeşim Ünal, Ece Öztürk, Görkem Ertuğrul

Boşluk üzerine yürütülen kavramsal tartışmalarla çalışmalarına başlayan Grup-3 katılımcıları, Fatih Süleymaniye bölgesine yaptıkları gezinin ardından, bölgenin sunduğu tüm göstergelerin izinden giderek, çok katmanlı bir çalışma metodunu takip etti. Atölye boyunca çalışma mekânı Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesinin ikinci katı olan ekip, bu mekânın kendisini bir boşluk deneyi olarak ele alıp hem bu mekânı ipler kullanarak dönüştürdü ve kullanıcıların deneyimlerini kaydetti; hem de Süleymaniye rotası boyunca belirledikleri bazı röper noktalarını, bu boşluk içinde temsil etti. Boşluğa Sığamayanlar ekibi, dönüştürdükleri mekânı ve bu mekânın duvarlarında ışık yardımıyla oluşturdukları izdüşümleri, Süleymaniye'de farklı boşluk tespitlerini sundukları video filmde de bir altlık olarak ele aldılar.

Lokanta çalışanı, kâğıt toplayıcı, çocuk, dilenci gibi farklı kullanıcıların gözlerinden ya da çöp gibi somut bir nesnenin tarihsel anlatısından oluşan video çalışmalarında Grup-3, Süleymaniye sokaklarını, İMÇ yapılarını, boşluğu dolduran doğayı da kendi anlatılarında önemli sahneler olarak ele aldılar. İç-dış, gerçek-yansıma, boşluk-doğa, kullanıcı gibi birbiriyle iç içe geçen kavramlarla boşluk tanımını yorumlayan grup, farklı medya kullanımları ile de zengin bir temsil gücüyle ürünlerini tamamladı.

Grup-4 / Boşluk Avcıları

Yürütücüler: Özgür Özkan, Güzin Aydoğan, A.Ceren Onur, F.İrem Memişoğlu, Fırat Aksakal, Uğur Karşlı, Koray Atay, Osman Güddü, Gürkan Okumuş

Italo Calvino'nun *Görünmez Kentler* kitabındaki kent anlatılarından maketler üreterek çalışmalarına başlayan Grup-4, ardından her bir katılımcının 20x20 cm.lik küpler içinde çalıştığı ve kendi boşluk tanımını temsil ettiği ikinci maket çalışması ile tema üzerine üretmeye devam etti.

Boşluk Avcıları, atölye içinde ürettikleri bu kavramsal maketlerin ardından, Karaköy ve Galata'da izledikleri yürüyüş rotalarıyla, “Boşluk mu Doluluğun, Doluluk mu Boşluğun İçinde?” sorusunu takip ederek, kentin sokaklarında görünen ve görünmeyen katmanları anlamaya

çalıştı. Bu çok boyutlu anlama/analiz etme çalışması, “Geçiş/Soylulaştırma”, “Birliklilik/Yoğunluk”, “Katman/Tarihi Doku/Mahalle/Avlular” gibi anahtar kelimelerin eşliğinde kolektif bir haritaya dönüştü. Kentin katmanları, değişimi ve sakinleriyle temas kurmaya çalışan ekibin ürettiği bu kolektif haritada vurgulanan, yaşlı bir kent sakininin sözleri, Kent Düşleri Atölyelerinin de ruhunu yansıtıyordu: Toprak hepimizin.

Grup-5 / Çok Gezenti Grubu

Yürütücüler: Zafer Kutlu Bayhan, Yılmaz Değer, Oğuz Ayata, Hasan Murad Adalı, Eser Yağcı, Gülnaz Güzelöğlü Yıldırım, İlayda Karaca, Bilge Bal

İstanbul’un karmaşık ve büyük dönüşümler ile içinde bulunduğu güncel durumu tartışmaya açmayı hedefleyen Grup-5, “Bugün İstanbul’a bakıp nasıl mimari bir tavır geliştirilebilir?” sorusunun peşinde, uzun soluklu ve adımlı yürüyüşlerle çalışmalarını şekillendirdi.

Kente kuş bakışı yaklaşmak ve kâğıt üzerinde çözümler aramak yerine, bir kent hakkı olarak yürüyerek deneyimlemenin, gövdenin kente katılımının önemini vurgulayarak yürüyüşlerine başlayan ekip, kentin güncel tartışma konularını da içeren kritik noktalarına yakından bakarak, eleştirel yaklaşımı atölye süresince temel aldıkları bir metot izlediler.

Karaköy-Galataport-Dolmabahçe, Karaköy-Galatasaray (Boğazkesen Caddesi üzerinden ve Kamondo Merdivenlerinden), Bedrettin Mahallesi, Tünel İstasyonu-İstiklal Caddesi üzerindeki Hanlar-Taksim Gezi Parkı, Haliç-Pierre Loti- Balat-Fener, Galata Kulesi-Hanlar, Haliç Tersanesi, Boğaz Hattı / Eminönü-Sarıyer-Rumelifeneri-Garipçe-Anadolu Kavağı-Poyraz ve Dolapdere-Galeri Arter noktalarını kapsayan bu zengin yürüyüş rotası, hem bireysel hem de grup çalışması olarak üretilen sayısız yer okuması, yorumlaması ve temsil metotlarına da olanak tanıdı.

Kent Düşleri Atölyelerinin süregelen bir geleneği olan ‘Ortak Atölyeler’; bir gün boyunca öğrencilerin farklı disiplinlerle temas etmesini sağlamak, onları sanatla ve birbirleriyle yakınlaştırmak amacıyla, dahil oldukları atölye grupları dışında, gününbirlik çalışmalar şeklinde gerçekleştirildi. Bu kapsamda **Kadir Çıtak** ve **Gülşen Şenol** “Zemini Oymak: Stencil Atölyesi”ni, **Tolgahan Bayhan** “Akış: Deneyisel İllüstrasyon Atölyesi”ni, **Emrah Erkan** “Söyleşimci Sinema Atölyesi”ni, **Dicle Erdoğan** ve

Önder Bekel “Heykel Atölyesi”ni, **Serdar Bozkurt** “Boşluğun Çağrısı: Dans Atölyesi”ni ve **Özlem Cevdet** “Boşluğu Tasarlamak: Strüktür Atölyesi”ni 10-16 kişilik öğrenci gruplarıyla yürüttü. Bu ortak çalışmaya, TMMOB Mimarlar Odası Kadıköy Şubesinde yürütülen atölye çalışması katılımcılarının da dahil olmasıyla üretken bir gün geçirildi.

XV. Kent Düşleri Atölyesinin koordinatörü mimar **Demet Coşkun** başta olmak üzere, atölye gruplarına asistanlık yapan genç meslektaşlarımız **Doğa Akaç, Burçin Bulut, Gülşin Bulut, Hatice Fişekçi**, atölyelerin her aşamasında etkin rol alarak sürecin kolaylaştırıcısı olmuşlardır. Atölyenin çıktıları olarak düzenlenecek sergi ve atölye kitapçığının Kasım 2022’de Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesinin Karaköy’deki binasında izleyicilerle buluşması öngörülmektedir.

* XV. Kent Düşleri Atölyesi Düzenleme Komitesi: Gülşen Kılıçreis Özyayın, İsmail Doğanyılmaz, Ayşe Derin Öncel, Alper Ünlü, Esra Akbalık, Özgür Özkan, Gökçem Yiğit, Leyla Celep Gürsoy

Gülşen Kılıçreis Özyayın, Prof. Dr., MSGSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Esra Akbalık, Dr., Doğuş Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü

After XV. Urban Dreams Workshop

After a two-years pandemic interruption, the main theme of XV. Urban Dreams workshops, organized by the Turkish Chamber of Architects Istanbul Branch between 18 July-12 August 2022, has been determined as “Urban Void”.

During this fertile workshops where 80 students from different universities and 44 mentors participated, the concept of urban void, had been discussed within its various aspects and a wide variety of works had been produced.

Workshops, started with official openings and thematic presentations and followed by eleven seminars given by experts from different fields such as art, philosophy, urban planning and cinema.

The workshops, enriched by these seminars, continued with a process shaped by the dynamics and method of each group, especially from the second week. The group names determined by the students themselves were A Group, Shining Stars, Those Who Can’t Fit in the Void, Space Hunters and Rolling Stones. These names also reflected the specified content and method of each group.

‘Joint Workshops’, including stencil, sculpture, video, dance and illustration was carried out in the form of daily activities in order to enable students to come into contact with different disciplines and to bring them closer to art and to each other during one day.

The exhibition and a workshop booklet, as the outputs of the workshop, will meet the audience in the building of the Turkish Chamber of Architects Istanbul Branch in Karaköy in November 2022.